

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
XX

NeŐir Heyeti — Editorial Board

Halil İNALCIK — Nejat GÖYÜNÇ

Heath W. LOWRY — İsmail ERÜNSAL

Klaus KREISER — A. Atilla ŐENTÜRK

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
XX

İstanbul - 2000

Sahibi : **ENDERUN KİTABEVİ** adına İsmail **ÖZDOĞAN**

Tel : + 90 212 528 63 18 Fax :++ 90 212 528 63 17

Yazı İşleri Sorumlusu : Nejat **GÖYÜNÇ**

Tel : + 90 216 333 91 16

Basıldığı Yer : **KİTAP MATBAACILIK San. ve Tic. Ltd. Şti.**

Tel : + 90 212 567 48 84

Cilt : **FATİH MÜCELLİT Matbaacılık ve Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.**

Tel : + 90 501 28 23 - 612 86 71

Yazışma Adresi: **ENDERUN KİTABEVİ**, Büyük Reşitpaşa Cad.

Yümni İş Merkezi 22/46 Beyazıt - İstanbul

XVIII. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA OSMANLI ORDUSUNUN DURUMU

Yusuf OĞUZÖĞLU

1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı sonrası yapılan Küçük Kaynarca anlaşmasını izleyen dönem Osmanlı imparatorluğunda "içten dağılma sürecinin başlaması" olarak kabul edilir¹. Rus ve Prusya kuvvetleri Avusturya'nın göz yumması ile Polonya'yı işgal ederek Çariçe Catherina'nın bir adamını kral yapmış, üstelik kaçan Polonyalıları kovalamak bahanesi ile Rus kuvvetleri Beserabya'ya girmişler ve burada bir kaleye sığınan Polonyalıları ve Türkleri öldürmüşlerdi. Osmanlı devletinin Rusyanın kuvvetlerinin Polonya'dan çekmesi isteğini içeren ultimatomu reddedilince Rusya'ya savaş ilan edildi. 1769 yılında askerlikten hiç anlamayan sadrazamın komutasındaki Osmanlı ordusu Tunayı geçip Buğdan'a girdiyse de büyük ölçüde savaş malzemesinin yetersizliği yüzünden başarılı olunamadı. Rus kuvvetleri Eflak ve Buğdan'ı ele geçirdiler. Osmanlı ordusu Tuna'nın güneyine çekilmek zorunda kaldı. Savaş Kırım'a doğru yayıldı. Çariçe, Bizans topraklarını ele geçirmek düşüncesindeydi. 1770'de Rus donanması Akdeniz'den Mora'ya saldırdıysa da başarılı olamadı. Ancak Rus donanması üzerine gönderilen Osmanlı donanmasını yenilgiye uğrattı. 1773'de Silistre kalesi iyi bir savunma yaparak Rus ordusunu bozmuş, Varna'ya doğru ilerleyen Rus birliği de püskürtülmüştü. Bu başarılarından yürekenilerek 1774'de Şumla'da karşı saldırıya geçildiyse de, Osmanlı ordusu bozguna uğradı ve Küçük Kaynarca'da barış anlaşması yapıldı. Küçük Kaynarca barış anlaşması Osmanlı imparatorluğu bünyesinde bulunan çeşitli ulusları kışkırtarak ve onlara yardım ederek dağıtma sürecinin başlangıcıdır.

¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih*, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları: 541, Ankara, 1984, s. 142 vd.

Ayrıca Kırımın bağımsızlığı Osmanlı devleti tarafından kabul edildi. Rusya 1783'de bu bağımsızlığa son vererek Kırım'ı ilhak etti. Bir başka Osmanlı-Rus savaşının sonrasında imzalanan 1791 tarihli Yaş barış anlaşması ile Dinyeper ve Buğ akarsuları arasındaki Topraklar Rusyanın eline geçecek ve böylece Karadeniz'deki güç dengesi Osmanlılar aleyhine bozulacaktır².

Sultan III. Selim dönemi (1789-1807) Osmanlı-Türk batılılaşmasının ve genel kurumsal reformların gerçekleştirilmeye başlandığı bir süreç olarak kabul edilir³.

Sultan III. Selim devletin başına geçtiği zaman Osmanlı-Rus savaşları sürmekteydi. İstanbul'da topladığı üç "Meşveret Meclisi"nde dönemin bilginlerinden ve aydınlarından devletin durumuna ilişkin layihalar vermelerini istedi. Padişaha sunulan layihalar yirmiki tanedir. Hepsinde de ordunun durumu en öncelikli sorun olarak dile getirilmiştir. Ordunun nasıl düzene konulacağına, finansmanına ve askeri kurumların yeniden düzenlenmesine ilişkin görüşler ortaya konulmuştur⁴.

1691 yılında Sultan III. Selim'in aynı sorunlara ilişkin Batıdaki durumu gözlemlemek üzere Avusturya'ya gönderdiği Ebu Bekir Ratıb, Padişaha sunduğu Sefaretname'de yine ordunun durumunun öncelikli konu olduğunu belirtmiştir. Ebu Bekir Ratıb askerin çok düzenli ve itaatli olması, maliyenin güçlü olması, Ümeranın ve devlet memurlarının yetenekli ve sadık kimseler olması gerektiği üzerinde durmuştur⁵.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında cephelerde tutunamayarak toprak kayıplarına ve devletin iç yapısına müdahale fırsatı veren Küçük Kaynarca

² Ahmed Câvid *Hadîka-i Vekâyi'*, Haz. Adnan Baycar, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998, s. 2, Ahmed Vasıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâik'l-Ahbâr*, Yayına haz. Müctaba İlgürel, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1994, s. 25, 100-106, Oral Sander, a.g.e. 142-144, Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi V*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1995, s. 13-21, William H. McNeill, *Dünya Tarihi*, Çev. Alaeddin Şenel, İmge Kitabevi, Ankara, 1994, s. 432-433)

³ Halil İnalçık, "Political Modernization in Turkey" *From Empire to Republic*, Essays on Ottoman and Turkish Social History, ISIS Press, İstanbul, 1995, s. 129-130.

⁴ Enver Ziya Karal, *Selim III. Hattı Hümayunları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, Enver Ziya Karal, a.g.e., 55-65, Mehmet Karagöz, "Osmanlı Devletinde İslahat Hareketleri" *OTAM*, Editör, Yavuz Ercan, Ankara Üniversitesi Yayını, sayı 6, Ankara 1995, s. 186-192, Tayyip Gökbilgin, "Nizam-ı Cedid" maddesi, *İ.A. c. X*, s.309 vd.,

⁵ Mehmet Karagöz, a.g.e., s. 189. Halil İnalçık, a.g.e. s., 129.

anlaşmasının yürürlüğe konulmasına yol açan Osmanlı askeri sistemini arşiv kayıtlarından ve dönemin Vakanüvislerinin kaleminden sergilemek mümkündür. Bu bağlamdaki tesbitlerimiz çeşitli başlıklar altında toplanmıştır:

1) XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı ordusunun örgütlenme durumu

XVII. yüzyıl sonlarında 1683-1699 savaş döneminde başarısız kalan Osmanlı ordusundaki yapılanma aynen sürmekteydi. Taşradaki Beylerbeylik ve Sancaklarda görev yapan Vüzera-Ümera, Kapıkulları, Tımar düzenin Züema ve Tımarlı askerleri birbirinden kopuk bir hiyerarşik sitem içinde yapılanmışlardı⁶. Örneğin 1785 yılında Ankarada hepsi de farklı yönetim birimlerine bağlı Mutasarrıf-Mütesellim, Yeniceri Serdarı, Altıbölük Kethüdayeri, Kale Dizdarı-Kethüdası-Erleri ordunun taşradaki mensupları olarak varlıklarını sürdürüyordu⁷. 1758 yılında Şam'a atanan Vali Mehmet Paşa'yı karşılayan askeriler arasında Yeniçeriler (atlı ve zirhli olarak) Kapıkulları, Ayanlar ve Ağalar vardı⁸.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Kafkasya, Kefe, Eflak-Buğdan, Bosna, Mora gibi sıcak tehdit altında bulunan bölgeler en yakın Beylerbeyi ya da Sancakbeyinin mevcut görevine ilaveten "muhafaza" için ek görev olarak veriliyordu. Ancak hudut bölgelerinde muhafaza hizmetinde bulunan ve bu hizmetlerde başarılı olan paşalar çok geçmeden başka Eyaletlere tayin edilmekteydiler. Osmanlı ordusunun temelini oluşturan Eyalet askerlerine Vali-Beylerbeyler komuta etmekteydi. Bunlar genellikle bir yıllığına atanıyor, bir yıl sonra ya buradan başka bir eyalete tayin ediliyor, veya ibkâ suretiyle bir yıl daha görevlerine devam ediyorlardı. Örneğin Rumeli Eyaletinde Mehmet Paşa 17 Kasım 1710-8 Mart 1711, Hasan Paşa 8 Mart 1711-6 Eylül 1711, Abdi Paşa

⁶ Halil İncalcık, "Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire, 1600-1700" *Archivum Ottomanicum*, VI, (1980), s. 283-337, Yusuf Oğuzoğlu, "Osmanlı Şehirlerindeki Askerilerin Ekonomik Durumlarına İlişkin Bazı Bilgiler" *Birinci Askeri Tarih Semineri Bildiriler II*, Ankara, 1983, s. 169-178. Bu sistemin 17. yüzyıldaki teorik işleyişine ilişkin bkz. Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-Beyân fî Kavânîn-i Âl-i Osmân*, Haz. Sevim İlgürel, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 173-181.

⁷ Rıfat Özdemir, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1998, s.-136-157.

⁸ Şeyh Ahmet el-Bedîri, *el-Hallâk, Berber Bedirînin Günlüğü (1741-1762)* Çev. Hasan Yüksel, Sivas, 1993, s. 187.

29 Ağustos 1712- 1 Mart 1713 tarihleri arasında görev yapmışlardı. Bosna Eyaletine Halil Paşa'nın 16 Haziran 1702, Seyfullah Paşa'nın 30 Kasım 1702, el-Hac İbrahim Paşa'nın 22 Kasım 1703 tarihinde atandıklarını görüyoruz. Güney Tuna'da önemli bir merkez olan Niğbolu Sancağına Şatır Hüseyin Paşa 27 Ağustos 1716, Mehmet Paşa 5 Eylül 1717, Osman Paşa 2 Ağustos 1718 tarihlerinde atandılar⁹.

İncelediğimiz dönemde Osmanlı ordusunda liyakata dayalı belirli bir tayin ve terfi sistemi bulunmayışı yüzünden tayinler zaman zaman kargaşaya da yol açmaktaydı. Örneğin Mart 1785 tarihinde Bosna valisinin ölümü üzerine vezir Raif İsmail Paşa Bosna valisi ve Belgrad muhafızlığına atandı. Ancak iki gün sonra "ba'zı mülâhazaya mebnî Bender muhafızı olan vezir Haseki Mehmet Paşaya tevcih" edildi¹⁰.

18. yüzyılda merkezdeki vezir sayısı artmıştı. Vezirlere Arpalık yoluyla verilen sancakların sayısı da çoğaldı. Bunlar ilgili sancağa gitmemekte, kendi adlarına yönetmek ve dirlik hasılatını toplamak üzere Voyvoda ya da Mütesellimler görevlendirmekteydiler. Mütesellim ve Voyvodaların yerli ailelerden seçilmesi de yaygınlaşmıştı¹¹.

Prusya kralı büyük Frederik (1712-1786) iyi talimli profesyonel bir orduyu tesis ettiği sıralarda¹² hem yönetim hem de askeri görevleri olan Osmanlı ümerasının niteliğini ortaya koyacak başka örnekler de vardır. Örneğin 1767 Eylül başlarında vefat etmiş olan Eğriboz muhafızı Tosun Ahmet Paşa Bektaşî ocağına mensupken Yeniçeri Ağalığına kadar yükselmişti. Sonra birdenbire vezaret rütbesi ile Karaman valiliğine atandı. Arkasından İçel, Hanya

⁹ Orhan Kılıç, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devletinin İdari Taksimatı*, Ceren Matbaacılık, Elazığ, 1997, s. 19, 21, 88, 95, başka örnekler için bkz. Fahamettin Başar, *Osmanlı Eyâlet Tevcihâtı (1717-1730)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

¹⁰ Ahmed Vasıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâik'l-Ahbâr*, Yayına haz. Müctaba İlgürel, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1994, s. 72.

¹¹ Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991, s. 76. Örneğin 1131 tarihinde Salih Paşa yeğeni Mehmet Paşa Kırkkilise Sancağı Beyliğinden sonra SeddülBahr muhafazasına, Gaffar Paşa karındaşı Ömer Paşa önce Niğde Sancakbeyliğine, daha sonra İçel Sancakbeyliğine, Şam valisi Vezir İbrahim paşanın Kethüdası Yusuf paşa Ankara Sancakbeyliğine atanmışlardı. Başka yaygın örnekler için bkz. Fahamettin Başar, a.g.e., s. 277-305.

¹² Ahmet Refik *Büyük Frederik*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1931.

ve Derya Kapudanlığı görevlerinde bulundu¹³. Birçok önemli görevlerde bulunmuş vezir Osman Paşa'nın yükselişi de ilginçtir. Şam valisi Esat Paşa'nın kölesi olan Osman onu kendi yerine Hama'ya mütesellim olarak atamıştı. Osman birdenbire vali ve sancakbeylerinin idari ve askeri yetkilerini kullanan önemli bir makama gelmişti. Osman Paşa daha sonra üçtuğlu vezir olara Trablus'a, sonrada Şam'a atandı. Burada 12 sene (1759-1771) vali olarak kaldı. Osmanlı devleti isyancı Şeyh Zahir Ömer'in üzerine gönderdiği Osman Paşa'ya armağan olarak iki oğlundan Mehmet Paşa'yı Trablus'a, Derviş Paşa'yı Sayda'ya tayin etti¹⁴. Vezir Köse Mustafa Paşa'nın öyküsü de bu örneklerle katılabilir. Divriği'de malikane sahibi olan babası Hacı Osman Ağanın yerine Voyvoda olan Hacı Osmanzade Mustafa Divriği Sancak beyi olarak Paşalığa yükselmiştir. Soğucak ve Anapa'da Ruslara karşı başarılar elde eden Köse Mustafa Paşa 1790 yılında Sultan III. Selim'in takdirini kazanır. Bu tarihte Tuna deltasında ilerleyen Ruslar 30 Ekim 1790 da Kili kalesini, 22 Aralık'ta İsmail'i zapt ederler. Köse Mustafa Paşa Delibaşısı Yusuf Ağayı 300 deli neferi ile Üsküdar'a gönderir. Yusuf Ağa'ya Beylerbeylik payesi verilip yanına başka askerlerde katılarak Babadağı ve Tulca yöresinin muhafazası görevi verilir. Köse Mustafa Paşa daha önce mansıpsız olarak paşalık yaparken şimdi Halep ve Rakka valiliğine atanmıştır. Daha sonrada kendisine vezaret rütbesi verilerek Sivas valiliğine atanır¹⁵. 18. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı ordusunu yöneten ümeranın yukarıda belirtilen olumsuz görüntüsü bu ordunun önemli bir unsuru olan Kapıkulu askerlerinde de karşımıza çıkıyor. Artık taşradaki Yeniçeri Serdarları Yeniçeri ocağının dışında ve Yeniçeri Ağasının mektubu olmadan ehliyetsiz kişiler rüşvet vererek "buyruldu ve mürasele" ile bu göreve gelebilmekteydi. Bu şekilde Derebeylik sevdasında olan ve Yeniçeri Serdarlığını ele geçiren kişiler zorbaça hareket etmeye başlamışlar, kurallar

¹³ Çeşmî-zâde Mustafa Reşîd, *Çeşmî-zâde Tarihi*, Has. Bekir Kütükoğlu, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1943, s. 45

¹⁴ Hasan Yüksel, a.g.e. s., 189. ayrıca bkz. *Çeşmî-zâde Tarihi*, s. 59:

¹⁵ Necdet Sakaoğlu, *Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı*, Yurt Yayınları, Ankara, 1984, s. 57 vd.

bozulduğu ve disiplin ortadan kalktığı için büyük bir kısmının savaştan kaçtığı bir ortam yaratılmıştı¹⁶.

Bu dönemde Tımar ve Zeamet askerlerinden Alaybeyi sorumluydu. Ancak Alaybeyleri sahipli pek çok Tımar'ı zorla ele geçirmekteydiler. 1764 te Anadolu Beylerbeyine yazılan bir fermanda bu husus dile getirilmektedir. Seferler sebebi ile Tımar ve zeamet sahiplerinin dirlik gelirlerini toplayamamaları fakir düşmelerine sebep olmuştu. Anadolu ve Rumeli'de Alaybeyleri Tımarların bir bölümünü zengin kişilere devretmeye başlamışlardı¹⁷.

2) XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı ordusunu etkileyen mali sorunlar

XVII. yüzyılda Osmanlı ordusu mensuplarının ekonomik durumunda gözlenen bozukluk XVIII. yüzyılda da sürmekteydi. XVII. yüzyılda Beylerbeyi, Sancakbeyi ve Mütesellimler dışında Yeniçeri, Cebeci, Topçular, Altıbölük Halkı, Kale Dizdarı-Kethüdası ve Erleri ile Tımarlı askerler ortalama 7-10 akça arasında yevmiye-ulufe almaktaydılar. Tımarlıların dirliklerinde ise yılda 500-2000 akça arasında vergi geliri söz konusu idi. Bu da 2-7 akçalık günlük gelirin karşılığı idi. Bir ekmeğin 1 akça, 1 vukiyye (1.2 kg) koyun etinin 8 akça 1 vukiyye pirincin 10 akça, 1 çift pabucun 60 akça olduğu bir dönemde bu gelirler ordunun hemen tamamını oluşturan belirli bir dönemde değil beratla emekli olana kadar profesyonel askerlik yapan ordu mensuplarının hayatlarını sürdürmesine yeterli değildi. Bunun sebebi devletin mali gelirlerinin çok geniş bir alanı kapsayan topraklar için gerekli savunma giderlerini karşılayacak durumda olamayışı idi. Buna rağmen 17. yüzyıl sonlarında ordu için sarfedilen paranın % 91'i ulufe giderlerine ayrılmıştı¹⁸. Aynı durum 18. yüzyılda da sürmekteydi. 1721 yılında İstanbul, Edirne ve Gelibolu'da görevli

¹⁶ Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğunda Âyânlık*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1994, s. 40-45. Ahmed Câvid *Hadika-i Vekâyi'*, Haz. Adnan Baycar, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998, s. 21, 22, 77.

¹⁷ Yücel Özkaya, a.g.e., s. 42-43.

¹⁸ Yusuf Oğuzoğlu "Osmanlı Şehirlerindeki Askerilerin Ekonomik Durumuna İlişkin Bazı Bilgiler" *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler II*, Genkur. Basımevi, Ankara, 1983, s. 169-178.

15324 Yeniçerinin toplam gündeliği 56022 akça idi. Bu rakam ortalama 3-4 akçalık bir günlük gelire tekabül ediyordu¹⁹.

18. yüzyılın ikinci yarısında hazinenin yeterli kaynaklara sahip olmaması yanında devletin gelir ve giderlerinde de merkezileşme yoktu. Çetin harp yıllarında çok karmaşık yöntemlerle para sağlanmaya çalışılıyordu. Üstelik henüz telgrafın olmadığı, ulaşımın karada günde 40 km yol alabildiği bir çağda değişik kalemlerden aktarmalara dayalı mali taleplerin ne kadar sürede gerçekleşebileceği de bir başka sorundur. Örneğin 17 Nisan 1778 tarihinde Bosna valisi, İsmail kalesinde toplanan askeri Tuna karşısına geçirebilmek için gemi kiralama ücreti istemekteydi²⁰. 1 Mayıs 1762 tarihli kayda göre Hotin muhafızı Ahmet Paşa için gerekli ödenek Boğdan cizyesinden yıllık 10.000 kuruş ayrılarak Ordu Kasapbaşılığı giderleri için gerekli ödenek Babadağı ve Prevadi cizyeleri tahsil edildikten sonra karşılanacaktı. 1763 yılında Belgrad kalesi Musa Paşa Palangasında görev yapan askerlerin maaşları Berkofça çevresindeki kazaların Avarız ve Nüzul bedelinden karşılanıyordu. Vidin kalesi Yeniçerilerinin et bedelini karşılamak üzere İskenderiye kalemi vizye gelirlerinden 10.000 kuruş tahsis edilmişti²¹. Ancak Cizye ve Avarız-ı Divâniyye gelirlerinin toplanması zamana bağlı olduğundan hem toplanma sürecinin belirsizliği hem de toplanan paranın ordunun ihtiyaç duyduğu mahalle aktarılması sorun teşkil edecek niteliktedir. Ordu için gerekli finansmanın sağlanamaması gelir aktarması uygulamasında küçük meblağlara bile ihtiyaç duyulmasına sebebiyet vermekteydi. Örneğin 25 Temmuz 1778 tarihli kayda göre katledilmen Boğdan Voyvodası Ligor'un muhalledatından 2000 kuruş alınarak Bender kalesi onarımına havale edilmişti. 28 Eylül 1783 tarihli kayda göre Sofya tarafına Edirne'den yollanacak top arabalarını çekecek hayvanların koşum takımı olmadığından sağlanması için ödenek gerekiyor. Hem ödeneğin olmaması hem de bu gibi aciliyet gerektiren hususlarda haberleşmenin zamana bağlı olduğu bir dönemde gerekli mercinin yetkisiz olması dikkati çekmektedir. Aynı bürokratik yetkisizlik devlet merkezinde de yaşanmaktaydı. Tophane Nazırı Niş kalesi için imal edilecek 36 topun üretimi için gerekli 7.5 kantar

¹⁹ Ahmed Cevad, *Tarih-i Askerî-yi Osmanî, Kitâb-ı Evvel*, İstanbul, 1299, s. 180-194.

²⁰ Başbakanlık Arşivi Cevdet Askeri Tasnifi, 45255

²¹ Başbakanlık Arşivi Cevdet Askeri Tasnifi, 44685-44688, 49449

kalayın satın alınması konusunda yetki istemişti²². Bu dönemde Rumeli gibi savaş süreci yaşanan ordu merkezlerinde yeterli teknik elemanın bulunmadığı anlaşılıyor. Örneğin 28 Mayıs 1778 tarihli kayda göre Soğucuk kalesi onarımı için mimar bulunamamış, yolluğu ve diğer giderleri karşılanmak üzere İstanbul'dan mimar talep edilmişti. Silistre kalesi cephaneliğinde rutubetten bozulan barut için "perdahtcı ustası" ancak İstanbul'dan gönderilebilmişti. 6 Eylül 1760 tarihli kayda göre ise Balkanlardaki en önemli kalelerden biri olan Belgrad'da top onarımı için teknik eleman mevcut değildi. Topların tekerlek, manivela ve kundaklarının onarımı için gerekli malzeme ve ustalar İstanbul'dan talep edilmekteydi²³.

Taşradaki koordinasyon eksikliği ve yetkisizlik ayrımı sayılabilecek hususların bile merkezce emre bağlanmasına yol açıyordu. Örneğin 24 Aralık 1770 tarihinde gönderilen emirde İsakcı Kadısı ile diğer görevlilerden ilkbahardaki sefer için Tuna üzerinde yapılacak köprüde kullanılacak yabani asma çubuklarını sağlamaları istenilmekteydi²⁴.

Merkezden gönderilen tahsisat bu konudaki kurumsallaşma gerçekleştirilemediği için ilginç uygulamalara yol açıyordu. Örneğin Bükreş Seraskeri Vezir Mehmet Paşa'ya ordu masrafları için gönderilen 25000 kuruşun teslimatı sorun olmuştu. 25 Mayıs 1770 tarihli emirde Mehmet Paşa'dan bu parayı ya kendisinin borç olarak alması ya da Defterdar'a teslim etmesi istenilmekteydi.

3) Ordunun niteliksiz elemanlardan oluşması:

Orduya kumanda eden Beylerbeyi, Sancakbeyler ve diğer ümeranın temel eğitimden geçmediğini, "iyi bir kul olma" ya da sultana yakınlığı ile tanınan kişilerin önermeleri ile tesadüfen bu makamlara geldiklerini yukarıda görmüştük. Bu yapı alt elemanlar için de geçerliydi. Örneğin Ahmet Cavit Efendi Osmanlı-Rus savaşları sürerken Tuna çevresindeki askeri hareketlilik sırasında ortaya çıkan karmaşayı yansıtırken "her kusur tahrir olunsa bir müstakil kitab olub ve ismi rehavet-name olur idi" demektedir. Sefer sırasında ordudan Kurşuncubaşıya gelen mektupta "Metris kazıldıkta toprağı düşman tarafına mı

²² Başbakanlık Arşivi Cevdet Askeri Tasnifi,, 46081, 48001 (04-10-1783)

²³ Başbakanlık Arşivi Cevdet Askeri Tasnifi,, 48997., 49191 (16,-10-1784), 47683.

²⁴ Başbakanlık Arşivi Cevdet Askeri Tasnifi, 46007.

yoksa beru tarafa mı atılır?" diye sorulması Osmanlı askeri sınıfının durumunu sergilemekteydi²⁵. Bu yetersizlik sadece lojistik destekte aksaklıklara yol açmamakta, olası gelişmelere göre savaş planlarının günü gününe hazırlanmasını da beraberinde getirmekteydi. Örneğin 1768 yılında başlayan Osmanlı-Rus savaşının sürdüğü bir sırada savaşın en hareketli cephesinde yeterli kuvvet bulundurulamamış, gerekli önlemler alınamamıştır. 25 Haziran 1773 tarihli kayda göre düşman Yergöğü'nden hareket edip Zıştov'a bir saatlik mesafeye geldiği sırada buraya takviye gönderilmesi isteniliyordu. 14 Mart 1774 günü ise düşmanın Sava'dan süvari, Eflak'den piyade ve Tuna'dan gelmelerle saldırması üzerine "ordu yetişinceye kadar" Rahova Muhafızı'nın savunması emredilmişti²⁶.

25 Ahmed Câvid *Hadîka-i Vekâyi'*, s. 23, 55.

26 Başbakanlık Arşivi Cevdet Askeri Tasnifi, 48052, 47412.